

TILLIT
I början slösade Klas Östergren med goda idéer. Nu litar han både på sig själv och på läsaren.

Den som spar han har! ➔

Med tiden har akademiledamoten och författaren **Klas Östergren** lärt sig hushålla med sina idéer. Man måste lita på att berättelsen räcker.

FEBRUARI ÄR DET 41 år sedan Klas Östergren debuterade som romanförfattare, bara nitton år gammal. Sedan dess har det blivit en lång rad romaner, noveller och tv-manus. Men hans fascination för språket och skrivandet är lika stor som när han började.

– Lusten är oförminskad och obruten. Respekten för arbetet har ökat sedan jag har förstått komplikationerna med författandet – jag tror att jag började med lite bristande respekt för det hela. Men det har inte förtagit lusten, vilket är intressant i sig.

SITT STORA GENOMBROTt fick Klas Östergren 1980, som 25-åring, med den monumentala romanen *Gentlemen*, som gestaltar erfarenheterna hos en hel generation. Målet var att få in allt som han visste om världen i en enda bok. I dag försöker han hushålla bättre med det som är författarens viktigaste kapital: en riktigt bra berättelse.

– *Gentlemen* slösar bort fem bra romaner, minst. När jag läste om den som vuxen slogs jag av att jag var en väldigt

vital ung författare, men totalt rastlös. Och utan starkt självförtroende. Jag minns att jag tänkte: ”nu har man tröttnat på det här” – men en normalläsare behöver tid att komma in i en scen. Jag var rädd att det skulle bli tråkigt.

I dag är Klas Östergren mer sparsmakad, med både ord och rekvisita.

– Förr skrev jag bokfestivaler. Nu gör jag solokonsserter.

Med tiden har han också lärt sig att språket har en egen dynamik, som kan få oväntade konsekvenser. Som när han skrev på det som skulle bli en löjlig parentes i en berättelse. Då tog det språkliga maskineriet över, och efter 500 sidor insåg han att han fortfarande inte hade nått slutet av parentesen. I stället blev det romanen *Fattiga riddare och stora svenskar*, som kom ut 1983.

– Jag märkte att det fanns krafter som jag inte hade varit medveten om. Nu vet jag att du tar en risk om du väljer ett visst tonfall: om du börjar med ett omständligt, långsamt berättande, så måste du faktiskt fullfölja det.

Det är sådana saker som gör skrivandet så outgrundligt intressant, tycker Klas Östergren. Vad händer med kapitlet om man flyttar på det här stycket? Blir det intressantare om man håller inne med den här informationen? Som

”*Gentlemen* slösar bort fem bra romaner, minst”

Klas Östergren

Född: 1955 i Stockholm.

Bor: I Kivik på Österlen.

Bakgrund: Debuterade 1975 med romanen *Attila*. Fem år senare fick han sitt genombrott med *Gentlemen*. Senaste romanen *Twist* utkom 2014. Han har även översatt bland annat Henrik Ibsen och Charles Baudelaire till svenska.

författare måste han hela tiden ta ställning till immateriella faktorer som rytm och balans, och läsaren märker genast om det är något som inte fungerar.

– Det är en ynnest att få hålla på med det här, för jag kommer aldrig att kunna säga att jag behärskar det. Det är alltid med samma panikartade ångest jag börjar en ny roman. Jag vet absolut inte hur det kommer att bli!

SINA LITTERÄRA ERFARENHETER

har Klas Östergren fått göra på egen hand. Trots att han hade toppbetyg i gymnasiet fortsatte han aldrig på universitetet. Efter studenten dog hans pappa, och sedan följde en ekonomiskt och känslomässigt otrygg period, där han skrev på sin första roman samtidigt som han försörjde sig på att skriva artiklar för olika tidningar.

– Jag tar ett år i taget, tänkte jag, och så gjorde jag det. Och sedan, efter ungefär 30 år, insåg jag att det var för sent att börja plugga. Men med mina intressen skulle jag nog

ha kunnat läsa på i stort sett vilken fakultet som helst.

I gengäld har han jobbat inom nästan alla områden där en "outbildad" människa kan komma in: industri, äldrevård, förskola, handel, hantverk, hotell och restaurang. Genom att livnära sig på andra jobb än skrivandet har han kunnat hålla sina böcker rena från kommersiella anspråk, menar han. Men det har också varit ett slags wall-raffande i verkligheten.

– Detta är ett erfarenhetskapital som jag fortfarande försöker hushålla med. De flesta människor har ju ströjobbat när de har pluggat, men jag har faktiskt ganska breda erfarenheter från yrkeslivet. Det tycker jag är en enorm tillgång i författandet.

EFTER ROMANEN *Fattiga riddare och stora svenskar*, som han tycker blev alltför opersonlig, bestämde han sig för att bara skriva om sådant som han har upplevt själv. I hans senaste roman, *Twist*, är förvånansvärt lite av innehållet påhittat. Fiktionen består snarare av att han har konstruerat ett orsakssammanhang mellan ett antal verkliga erfarenheter. Han tror att man kan säga samma sak om ganska mycket litteratur.

Och där ser han en släktskap mellan författare och konspirationsteoretiker, som också älskar att skapa samband mellan olika företeelser. För skapande fantasi är inte någon enkel gåva, menar han, utan kan skena i väg i paranoia och inbillningssjuka. Självtortera-

des han av seriemardrömmar som liten, vilket gjorde honom rädd för att sova, långt upp i vuxen ålder.

– Gränsen mellan kreativ konstnärlig fantasi och riktigt dåligt psyke är hårfin. Det första är lovvärt och kan göra människor till världsberömda genier, det andra kan innebära att en människa får vistas i en låst cell i hela sitt liv.

När det gäller ämnesval är Klas Östergren extremt självkritisk. Idealet är att hitta en företeelse som känns angelägen för honom själv, samtidigt som den inte har gestaltats så många gånger tidigare i litteraturen. Men han vill också att det ska finnas en estetisk utmaning som han inte har gett sig i kast med förut.

– Jag kan inte skriva samma bok om och om igen, utan måste i alla fall inbilla mig att det här är något alldeles nytt och oprövat, och att det finns en konstnärlig komplikation inbyggd i berättelsen för den uppmärksamme läsaren.

I *Twist* avslöjas komplikationen i slutet. Berättelsen innehåller flera vändningar, men själva "twisten" kan vara lätt att missa om man läser slarvigt.

Klas Östergren lägger också ner stor möda på att göra research. För att skriva den delen av *Twist* som skildrar

”Gränsen mellan kreativ fantasi och riktigt dåligt psyke är hårfin”

ett bokprojekt om den svenske 1800-talsskådespelaren Johan Peter Lewenhagen, satt han och läste om teaterhistoria i nästan ett år.

– Det är ett oerhört ekonomiskt sätt att skriva romaner, för läsaren märker inte hur många timmar jag har suttit på teatermuseet. En av mina första böcker, *Ismael*, handlar delvis om målaren Soutine. Den föregicks av långtgående studier och resor över hela Frankrike. Det är förstas ett lustfyllt arbete, men ekonomiskt är det inte klokt.

Men förberedelserna får inte vara så grundliga att de inte tolererar avvikelser i berättelsen. Klas Östergren associerar gärna, och det är de oväntade utflykterna som gör skrivandet spännande.

DET SENASTE ÅRET har blivit något av ett mellanår för Klas Östergren. Han har försökt komma underfund med vad som förväntas av honom i Svenska Akademien, där han vid årsskiftet 2014/15 efterträdde Ulf Linde på stol nummer 11. Eftersom Klas Östergren bor på en åker på Österlen i Skåne så innebär arbetet i Stockholm många resdagar – ett stort avbräck i skrivandet.

Hans senaste skrivprojekt är manuset till tv-serien *Gentlemen & Gangsters*, som sändes i SVT under nyårsveckan. Serien är baserad på hans egna romaner med samma namn, men han tackade inte ja till uppdraget förrän han hade försäkrat sig om att han fick angripa berättelsen från ett annat håll än i böckerna.

– Det är som om du har byggt ett hus, och så säger någon: "Riv huset och bygg det igen."

FÄRSK VETERAN
Sedan ett drygt år tillbaka sitter Klas Östergren på stol 11 i Svenska Akademien.

så måste du faktiskt tro att du är i Kairo, annars faller det platt. Det blir ett ganska primitivt trovärdighetskrav. Där har litteraturen en fördel gentemot många andra konstarter, menar

Klas Östergren. Därför betraktar han litteraturen som ett frihetsprojekt, som tillåter människan att höja sig över sina livsbetingelser och upprätta ett alternativ till sin egen verklighet. – Utan detta alternativ hade vi förmodligen fortfarande gått omkring på jordgolvet med en påk i handen.

Han menar också att skrivande innebär att lära sig något om sig själv och världen. Ibland har han till och med en känsla av att en händelse blir riktigt verklig först när han har skrivit om den. En människa hinner bara uppfatta en bråkdel av allt som händer omkring henne, men när hon skriver om det i efterhand kan hon ta in mycket mer, vilket berikar erfarenheten.

Samtidigt tycker han att "självförglömmelsen" i skrivandet är lika viktig som självförståelsen. Efter ett intensivt skrivpass tycker han att det känns som om han inte har andats på flera timmar, för han har varit någon helt annanstans.

– Att på samma gång få slippa sig själv och lära sig nya saker är en ren lyx. Det är en dubbel process, som gör skrivandet oändligt intressant. Kanske är det två sidor av samma mynt: du lär dig något först när du förlorar dig själv på något vis. Det är då du kan ta in världen.

Staffan Eng är litteraturvetare och frilansjournalist.

Hur kul är det? Men om det inte finns ritningar och du får bygga på gehör, då kan det bli lite spännande. Vi flyttar på huset, för det gamla var inte så bra! Och vi gör en dörr där borta i stället, så att vi kan se solnedgången. Så tänkte jag, och då blev det intressant.

Han fick tillåtelse att använda berättarröst, skyltar och andra litterära grepp, som strider mot den filmiska idén att visa handlingen i stället för att berätta om den. Han menar att några av de allra bästa filmerna använder sådana grepp. Men det var ändå en stor lättnad när filmarbetet äntligen var klart.

– Någon har sagt att filmen är drömmarnas konst, men det är ju bara nys! Det är enormt hårt att skriva för film, för du kan översätta varenda rad i produktionskostnader. Och det finns många tunga herrar och damer som ska ha åsikter om ditt manus innan det ens har börjar filmas.

TILL SKILLNAD FRÅN i litteraturen, där berättelsen sker i läsarens huvud, måste allting dessutom kunna utspela sig framför en kamera.

– Om du skriver "vi befinner oss nu i Kairo", ja, då är läsaren i Kairo. Men på bio, film och tv